

A művészet szociális feladatai különös tekintettel a közigazgatásra

ELŐADTA GEREVICH TIBOR

Nem feladatom akadémikus előadást tartani a művészetről és annak különböző megnyilatkozásairól, inkább a gyakorlati életbe nyúlok bele és keresem azokat a pontokat, ahol hallgatóim a művészettel gyakran találkoznak, nemcsak mint jóízű magánemberek vagy talán műbarátok, hanem hivatalos ténykedésükből kifolyólag is. Nagyon csábít, hogy legalább néhány szóban a művészet általános fogalmáról beszéljek és vele ebben a kapcsolatban tisztába jöjjünk. A művészet nem gyönyörkedtető eszköz. Gyönyörködünk benne, de nem az a fő rendeltetése. A vizuális öröm, amit kiváló művészeti alkotások szemléleténél érzünk, csak eszköz, közvetítés. A művészet igazi célja az emberi lélek felemelése magasabb régiókba, az élet megszépítése. Az idealizmus felé haladó úton fontos kalauz. Azok a teóriák, amelyek régebben, a múlt század materialisztikus szemléletében a *l'art pour l'art* jelígeje alatt a művészetben nem láttak mást, mint önmagáért való funkciót, ma már túlhaladtak. Maga az állam a művészetet igyekszik nemcsak megbecsülni, támogatni, hanem beállítani magasabb rendeltetésébe. A nemzetnevelés eszközzé teszi a szó legnemesebb értelmében és olyan feladatokat bíz rá, amelyek az állam hatáskörébe tartoznak.

A közigazgatás szembe kerül és találkozik a művészettel, építészettel, szobrászattal, festészettel és az iparművészettel, de legtöbbet találkozik a nép művészetével. A középosztályt, sokszor az arisztokráciát, születési és pénzarisztokráciát is rá kell nevelni a helyes művészi szemléletre, mégis a legnagyobb és talán a legszebb feladat ott mutatkozik, hogy a népet neveljük a művészet helyes megértésére. Ez könnyebb feladat is, mert a népben egészséges ösztönök dolgoznak és azok hozzák létre művészetét. A mindennapi élet, az anyagi, technikai lehetőségek közvetlenül közreműködnek. A nép művészete úgy születik, mint a népdal: benső ihlethől. Nehezebb a feladat a középosztálynál, amely ízlésében nem oly romlatlan, mint maga a nép. A középosztály jobban ki van téve különféle helyes, vagy téves, alapos, vagy pedig felületes esztétikai irányításoknak. Arról nem is szólva, hogy az egyéni ízlés milyen fontos szerepet játszik. Minél műveltebb, intelligensebb az ember, annál fontosabb tényező az egyéni ízlés*. A nép kollektív természetű, nála a művészi ízlés inkább egyhúron pendül, mint a városi embernél, az úgynevezett intellektueleknél, ahol a művészet sokszor éles polémiák tárgya.

Természetes, hogy mindnyájunkhoz, bármely társadalmi osztályhoz tartozunk is, elsősorban a hazai, a magyar művészet áll a legközelebb. A gyökeres magyar művészetért kell lelkesednünk. Tiszteljük a régi művészetet, annak hagyományait, a magyar földben és múltban, a magyar lélekben gyökerező igazi hagyományait. Azonban nem szabad,

hogy a múlt tisztelete elhomályosítsa tekintetünket a jövő előtt. Az egészséges haladást is rokonszenvvel kell fogadnunk. A haladó művészetet nem kell megbélyegezni csak azért, mert van rossz modern művészet is, mert vannak szélsőséges kilengései.

A mai időkben az egész emberiség forrong, átalakul. Társadalmi összeomlásoknak és új alakulásoknak, új világnézeteknek, új államelméletek keletkezésének vagyunk tanúi. Nem lehet kívánni a művésztől, hogy a maga átalakulását, amely szükségszerűen függ össze a korrallal, simán, egyenletesen vigye véghez. Kísérletekkel találkozunk, amelyeket az első pillanatra nem értünk meg, amelyek sok esetben nem sikerülnek, nem elégitenek ki esztétikailag. Azért nem kell elvetni, csak arra kell vigyázni, hogy a kísérletnek komoly művészi alapja legyen. A tudós laboratóriumában is kísérletezik és sok próbálkozáson keresztül jut végre eredményre. Így vagyunk a modern művészetrel is. Ma már azonban a korszerű művészet túljutott a kísérleteken.

Több mint egynegyed százada a művészetben új stílus iránti törekvés indult meg. Az építészet terén új szociális feladatok, gazdasági lehetőségek, új anyagok – mint a vasbeton – egészen új feladatokat állítottak úgy műszaki mint esztétikai tekintetben. A festészetben és szobrászatban a különböző „izmusok” jelölik azt a kísérleti korszakot, amely alatt gyakran túlzásokba mentek, mert kísérletek voltak, mert sötétben tapogatóztak, de ezek később leszűrt eredményeket hoztak létre. Nagyon érdekes volna erre a folyamatra részletesebben kitérni, s rámutatni, mily következtetésekre jutott a poszt-impresszionizmus, a kubizmus, a futurizmus, a dadaizmus. Megállapíthatjuk, hogy mindazok a kísérletek, amelyek a szép eltorzításával jártak, amelyek a technikai felületességet célozták az alaposság helyett, amelyek minden régibb szépségformulát szétörögni igyekeztek, amelyek eltávolodtak a realitástól, a valóságadta szép formáktól – ma már lehiggadtak és visszatértek a valósághoz. A változás, a valósághoz, a nemes formák tiszteletéhez való visszatérés azonban nem a régi akadémikus izlés ismétlése, nem a régi tiszteletre-méltó, de halott formák, formulák, mesterek és korok feltámasztása által, hanem a mai szépségideál kivívása által történt. A mai élet valóságába és szépségébe ágyazták az új esztétikát. A múlt és a jövő, vagy a jelen a szellemi életben nagyon szépen megáll egymás mellett, csak egymás funkcióit ne keverjék össze. A művészi hagyománynak pedig ebben a földben, ennek a nemzetnek lelkében, izlésében, múltjában kell gyökereznie, azt kell továbbfejlesztenie, anélkül, hogy az európai szellem haladásától elzárkóznék.

A magyar kultúrának és művészetnek a múltban is egyik szép vonása volt, hogy Európában élve körülnézett, a széles horizonton és mindig felismerte – akár Szent István, akár az Anjouk, vagy Mátyás reneszánszának korában – a korszerűt, a haladást, az emberiség egyetemes haladását célzó törekvéseket; de azokat nem vette át egyszerűen, hanem átdolgozta a saját hagyományai, izlése és lehetőségei szerint. A korszerű újításokat nemzetivé alakította át. A külföldről átvett új elemek is valóban a nemzeti akarat kifejezői lettek. Amidőn – közelebbi korhoz jutván – a XIX. század hagyatékát vizsgáljuk a magunk változatos művészeti életében, két irányt veszünk észre. Az egyik, az igazi magyar hagyomány. Munkácsyt, Szinnyei Mersét, Székely Bertalant stb., a XIX. századi nagy magyar mestereket követi. A másik a régi bécsi és müncheni iskolának, Piloty akadémikus elveinek késői, bányadt követője. Ha a művészi megítélésben a minőség a fontos, nem pedig az irány, az esztétikai „párt” amelyhez egy művész tartozik, többre becsüljük azt a hagyományt, amely a mi hagyományunk, amely a magyar kultúra hagyománya és szent öröksége.

Fel kell tennünk a kérdést, mi a közigazgatás feladata a művészettel, a franciául grand art-nak nevezett, nagyobb igényű művészettel szemben, miképpen jut az kapcsolatba a szociális gondolattal? Először azáltal, hogy a művészek is szociális lények, ők is élni és keresni akarnak, hogy alkothassanak; másodsor pedig az állam, a közület lehet mecénás, megrendelő, ami nagy kötelességérzettel és felelőséggel jár. Ha iskolát, vagy vármegyeházát építenek, ki kell választani az építészt, meg kell határozni a stílust, el kell határozni, vajjon díszítik-e az épületet festményekkel, freskókkal vagy függő képekkel, szobrokkal, esetleg a homlokzaton domborművekkel, milyen legyen a berendezése. A közigazgatás a mai gazdasági helyzetben – és ez áll akár a totális, akár a demokratikus államokra – felelősségteljes tisztséget tölt be a művészettel és a kultúrával szemben, olyat, mint amelyet csak a műveltség és a művészettörténet nagy századaiban, a reneszánsz fejedelmek, a Mediciek, a Sforzák, a nagy francia uralkodók, nálunk III. Béla, Nagy Lajos, Zsigmond, Korvin Mátyás tölthettek be. A közigazgatás feladata, hogy eltalálja a legjobbat és a legszebbet. Ha körülnézünk a fővárosban és az országban, művészileg jelentékeny alkotások mellett, sok kontármunkával is találkozunk, hivatalos épületeken sok izléstelenséget láthatunk. Kívánhatjuk-e a közigazgatástól, – minden kiváló, széleskörű műveltsége mellett is, – hogy olyan szakemberekből álljon és ezeknek olyan ízlése legyen, hogy a művészi feladatokat tökéletesen, vagy legalább kifogástalanul oldja meg? Alig lehet ezt várni. Azért vannak a közigazgatásnak olyan rendelkezései, szabványai, emeltyűi, amiknek a segítségével a közigazgatási tisztviselő megkaphatja ezt a szakértelmet a maga esztétikai judiciuma, ízlése mellé. Meg kell kérdezni a szakembereket: ez a dolognak a nyitja. Kérdés, ki a szakember? Ritkábban kérdezném meg magukat a művészeket. Bármilyen kiváló művész legyen valaki, sőt minél kiválóbb, annál elfogultabb a dolog természete szerint a saját művészeti iránya, hitvallása mellett. Meg lehet kérdezni a művészeket is, különösen technikai dolgokban, de nem művész szakemberekhez is kell fordulni. Ilyenek minden vármegyében akadnak, múzeumi tisztviselők, tanárok, az államépítészeti hivatalokban hozzáértő műszaki emberek, de vannak központi szervek, amelyeknek az a feladatuk, hogy tanáccsal szolgáljanak. Ezt a feladatukat kitűnően el is tudják látni. Ilyen az Országos Irodalmi és Művészeti Tanács, amely az építészet, festészet, iparművészet, szobrászat legkülönbözőbb területein a legjobb szakértőket és szakembereket egyesíti magában. A katolikus egyházi művészetre vonatkozóan, templomok építése és berendezése, de kisebb vallásos emlékek, kis szentképek, jelvények tekintetében ilyen szerv az Országos Egyházművészeti Tanács, amelynek az elnöke a mindnyájunktól jól ismert és nagyrabecsült Lepold prelátus. A Művészeti és Irodalmi Tanács a vallás- és közoktatásügyi minisztérium mellett működik. De ha saját központi kormányzati hatóságokhoz fordulnak is a tisztviselők, ott is megkapják a jó irányítást, mert egészen biztos, hogy minden minisztérium ahhoz a szaktestülethez, vagy társmínisztériumhoz folyamodik, amelynek ilyen szerve van. A régi művészet, a műemlékek megóvása tekintetben a Műemlékek Országos Bizottságához kell fordulni. Jó tanácsokat adhat a Nemzeti Múzeum is.

Azt mondják, hogy művésznyomor van. Ez igaz. Ez is fontos szociális vonatkozása a művészetnek. Nagyon sok művész csak nehezen tud megélni. Ezen is segíteni kell és lehet. Próbálkoztak a legkülönbözőbb csodaszerekkel, orvoslásokkal és kuruzslásokkal. Megpróbálták márkázni a művészeti alkotásokat. Felmerült a gondolat, hogy valamely művészeti szerv vagy hatóság lajstromozza és lebélyegezza a képeket vagy a szobrokat és csak olyant szabad eladni, amin rajta van a hatóságnak a bélyege. Ez az eljárás alig

vezethetne kielégítő eredményre, mert megmerevíti a művészi alkotást, megkötí a művészi szabadságot, amely éltetőeleme az alkotó erőnek. Mint más országokban, nálunk is művészeti testületeket, úgynevezett kamarákat szeretnének alakítani. Olaszországban művészeti szindikátusoknak nevezik őket. Csak azok gyakorolhatnak egy-egy művészeti ágat, akik az illető kamarának a tagjai. A kamarák sikerrel működhetnek, de nem vezetnek a teljes igazságra, mert sok más szempont érvényesülhet bennük. A művészet még adminisztratív tekintetben sem élhet szabadság nélkül. Vannak olyan művészek, akik nem szociális lények, akikben nincs meg a nyáj természet; érzékeny, mimóza lelkek és inkább éhen halnak, de nem keresik a húsos fazekat, nem tudnak szervezkedni, ügyetlenek, a munkaszerzésben alul maradnak. Egy alapelvet mindenesetre fel lehet állítani: Magyarországon még mindig annyi a művészi alkalom, kezdve az építészettől a legkisebb művészetig, hogy ha ez a művészi alkalom, másszóval a megrendelés az igazi művészettel találkozik, minden művész el lenne látva munkával. Hogy ez nem így van, annak egyrészt az a magyarázata, hogy nem mindenki művész, aki magát annak tartja, másrészt pedig – és a mérleg körülbelül egyensúlyban áll – a megrendelők, még az állami hatóságok, az egyházak is nem mindig igazi művészhez fordulnak a megrendeléskor, hanem hozzánemértés vagy protekció folytán – ami még mindig nincs kiirtva, bármennyire küzd is ellene az állam és a társadalom – azt választják ki, akiben nincsen meg a tehetség és a tudás. A művészethez is kell hozzáértés. A művésznak sok esetben az a szerencsétlensége, hogy – mivel a művészi terméket mindenki élvezheti – azt hiszik, hogy mindenki ért is hozzá. Sok olyan embernek van kapcsolata a művészettel, akiben nincs meg a szakképzettség, pedig a művészethez, nemcsak a gyakorlatához, hanem az élvezetéhez is szakképzettség szükséges, mint egy jogi problémához, vagy egy lebonyolítandó közigazgatási eljáráshoz. Ezt azonban nem mindenki látja be.

A művészet – az irodalom, a színház is az – sokszor szabad préda. Mindenki veszi magának a bátorságot és a legfelsőbb fokon ítélkezik, hozzáértés, tudás, ízlés nélkül is. A jó közigazgatás megkeresi a jó művészt és alkalmat ad neki a munkára. Van egy szabályrendelet is, amely előírja az állami építkezéseknél, hogy bizonyos százalékot művészi díszítésre kell fordítani. Ez üdvös intézkedés, mert sok nagy középítkezésre van alkalom. De ne beszéljünk csak az építkezésről. Egy íróasztalnak az elkészítése is lehet művészi munka, mert asztalos készíti ugyan, de esetleg iparművész tervezi. Mennyi művészi alkalmat nyújt a közigazgatásnak a hivatalos portrék megfestése; sajnos azok legtöbbször siralmas. Plakettek, érmek, emléktáblák elkészítésénél is rengeteg ilyen alkalom kínálkozik, de még több a berendezési tárgyokban. Egy csillár, egy kilincs elkészítése esetleg már a művészet körébe tarthat. Ha a megrendelő, a közigazgatás, mint megrendelő a jó művészt keresi és azzal foglalkozik, akkor nemcsak a művészi minőség van biztosítva, hanem a művészek szociális helyzetén is segítenek. A művészet szociális bajaival kapcsolatban utalni kell rá, hogy sok olyan művész vagy vélt művész van, aki más pályán is megélhetne. Egyszer megemlítettem kísérletképpen – visszhangja nem volt – azt a gondolatot, hogy amint átképzik a tanárokat bankpályára, stb., a művészeket is képezzék át más pályára, hiszen annyi minden lehetőség kínálkozik. Ezeknek a helyébe azután keressenek igazi jó művészeket, akik valóban a nemzet lelkének, vágyainak kifejezői, akik a mai tépett világ gyűlölködései között felemelik a lelket a szépségnek magasabb szférájába és javíthatják az emberiséget, segíthetik a morális felemelkedés útján. Második tézistünk, milyen a népek a viszonya a művészethez, mi maga a népművészet? A magyar nép kiváló művészi tehetséggel van megáldva. Van nagyon érdekes,

izes, különleges magyar népművészet. Hogyan segítsük elő? Mit tehet a jó közigazgatás a népművészetért, azért is, hogy a népet segítsen fenntartani a művészet, a dal, a zene, a népdal által magasabb szellemiségben, de azért is, hogy ügyes és izléses kezemunkájával keresethez jusson. A művészet, bizonyos vidékeken népünk foglalkozási ága is. Miképpen kell ezt megszervezni, miképpen kell óvni a jóhízemű népet attól, hogy helytelenül használják ki művészi készségét, vagy éppenséggel visszaéljenek vele. Nálunk a népművészetnek különleges jelentősége van. Azért is, mert ez a magyar nép olyan tehetséges művész, azért is, mert sok századon keresztül, midőn a monumentális művészet akadályokba ütközött – tatár, török pusztítás, örökös háborúk folytán – a nagy művészet gyakorlata vagy igen lesüllyedt, sokszor el is akadt, de a nép tovább szötte álmait és szöveget, himezte azokat, festette tulipános ládáit és diszes korsóit. A legnehezebb időkben sem szünetelt a nép művészeti gyakorlata.

Olaszország a művészet hazája és ott alig van külön népművészet. És ha visszagondolunk a középkorra, Giotto-ra, vagy a reneszánsz idején Michelangelóra, nem volt egyik sem bizonyos társadalmi osztályoknak a művésze. Az egyszerű paraszt ember épúgy élvezte, élvezi és megérti Giottonak Assisi szent Ferenc életéből merített freskóit, mint a művelt ember. Ugyanez áll Michelangelo falképeire a Sixtus-kápolnában. Nálunk a népművészetnek sokkal fontosabb a szerepe a múltban és ma is, pedig ma hanyatlóban van.

Meg kell beszélni azokat az eszközöket, miként segíthet és segít is a közigazgatás azon, hogy a népművészet megint emelkedjék és a népnek azok a rétegei, amelyek művészettel foglalkoznak, ezt gazdaságilag is hasznosíthassák. Sok fogas kérdés merül fel. Az első maga az: mi a magyar népművészet? Van-e külön stílje? Elénk mered a nagy kérdőjel: mi maga a magyar lélek, melyet a népművészet kifejez és megszólaltat. És még nehezebb arra felelni, mi a magyar faj. Mindegyik szövevényes fogalom, történelmi fejlemény, adottság és fizikai adottságok mellett sok-sok külön nem mérhető lelki hajlamnak és erkölcsi felfogásnak a közössége.

A magyar népművészet nem önmagától való, nem autochton művészet. Igaz[^] hogy könnyű megkülönböztetni más népek népművészeti termékeitől, de különböző vidékeit nehéz egy nevezőre hozni. Számolni kell nemcsak népi, hanem történelmi fejleményekkel is, valamint a magyarsággal együttélő többi népek és némely idegen nép hatásával.

A népművészet elsősorban annak az anyagnak a természetéből folyik, amelyhez a nép hozzájut, amelyet megmunkál. Jórészen anyagi és technikai kérdés. Más a népművészet ott, ahol sok fa terem és más ott, ahol nincs fa. Más a nép fantáziája a rónaságon és más a hegyek között. A népművészet századokon át ki van téve a különböző nagy művészeti stílusok hatásának. Mindezekből az elemekből alakul ki a magyar népművészet stílusa. Sokszor már nem is lehet kivenni a különböző hatásokat, azok összeforrtak; nem lehet különválasztani a külföldi, a történelmi hatásokat, az úri művészetnek, a városnak a hatását, a török ornamentális elemek hatását, mert mindezekből a magyar nép művészi ereje és képzelete újat alkot. Új kreáció ez, eredetét azonban le tudjuk vezetni. A különböző vidékeken más és más a népművészetünk, az ottani etnikai összetételek, a tájkép, a nyersanyag különbözősége következtében is. Amikor népművészetre gondolunk, meg kell különböztetnünk a muzeális anyagot a tényleg élő, mai népművészettől, ami két különböző dolog. A nép művészete is fejlődik és halad. A nép leszegényedik, jobban ki van téve az urbanisztikus hatásoknak. Sokféle eszköz gyorsan közvetíti a

városi kultúra hatását és hiába mondjuk, hogy ez jó vagy káros, tényleg fennáll, észrevétlenül alakít, formál, átalakítja, módosítja a nép lelkét, szokásait és művészetet is. A cifra-szűrőket például ma már főképen csak az etnográfiai múzeumokban látjuk, alig készítik már. Ez a népi ipar kihalt, vagy kihalóban van. De egyéb népi himzések is mindinkább a város nyomában járnak. Régen a nép szötte azokat a szöveteket és vásznakat, amelyeket hordott, ma már azonban ügynököktől és vásárokon veszik a nyomtatott Bemberg-anyagokat. Nagyon helyes törekvés, hogy sok helyütt újra bevezetik a kézi szövést és nemcsak az otthoni szükségletet fedezik, hanem eladásra is dolgoznak.

A nép viselete közeledik a városhoz és ezt nem lehet megakasztani. Bármilyen üdvös propagandát csinálunk, hogy megőrizzük a népművészet szépségét, ősiségét, jellegét, nehéz azt fenntartani. Járnak filléres gyorsvonatok, a nép nagyon hamar a városba jut. De megváltozik a nép lelki világa a rádió útján is. Ma már a nép nincs olyan helyzetben, hogy sokat álmódzhasson és a fonóban sok helyütt elhallgatott a nóta. Mesterségesen kell feltámasztani. Falun is kinyitják a rádiót és hallgatják a jazzt. A népzeneben még nagyobb rombolások történnek, mint a művészetben. A falusi proletár öltözéke és habitusa közeledik a városi proletár öltözékéhez. Az is fejlődik. Ma már a nép legtöbb helyütt nem jár azokban a színes, gazdag kosztümökben, viseletekben, mint akárcsak egy nemzedékkel korábban. Népművészeti, ruházati, himzési tárgyai múzeumokba kerülnek.

Más a múzeumban lévő népművészet és más az élet népművészete. Nem lehet vitatkozni, hogy rossz néven vesszük-e a néptől, vagy sem. Nem lehet ellene tenni. Régi népviseletüket elhosszítják a Gyöngyösbokrétára, ahol az angol turista tapsol nekik. Otthon már nem abban a viseletben jár. Akasszuk meg a nép egészséges fejlődését? Talán kényelmesebb, higiénikusabb munkaruhát akar magának úgy, hogy már csak az ünneplőn látható a színes és gazdag népművészeti jelleg. Erőszakosan, vagy mesterségesen nem állhatunk a fejlődés útjába. Ujjunkkal nem zárhatjuk el és nem gátolhatjuk meg a nagy folyó áramlását. Nem kívánhatjuk népünettől, hogy a múlt századi népszínmű állapotában maradjon meg. Ha higiénikusabban akar öltözködni, örüljünk annak. Mi más társadalmi osztály vagyunk. Tőlünk sem kívánhatják azt, hogy úgy öltözködjünk, ahogy az 1848., vagy 1867. körüli divatlapokon látjuk. De a népművészet nem egyedül az öltözködésben áll. Nem is az a legfontosabb része. Ezen a téren egy másik veszély is mutatkozik. Az előbbi tézis: a falu milyen gyorsan hozzájut a városhoz, áll fordítva is, a város is épp olyan gyorsan eljut a falura. A városban mű-matyó dolgokat készítenek és más hasonló népművészeti tárgyakat, azokat elviszik falura, vagy pedig ami még rosszabb, ezeket turisztikai, kommerciális célra használják és a magyar népművészetről, a magyar népről teljesen hamis képet mutatnak be. Szerény nézetem szerint – némi túlzással – esztétikailag nemzeti közveszély, hogy az idegenforgalom részére Budapesten készítenek a magyar népművészeti tárgyakat, kulacsokat, tulipános ládákat, babákat, matyó himzéseket. Ilyen lerakatokat sokszor a vidéken, falun létesítenek. Pár pengőért felöltöztetik a legényeket ma már nem hordott műmagyar ruhákba. Egy pár pengőért táncolnak is. Ne csináljunk a népből figurát. A magyar nép alapjában véve méltóságteljes, ne alázzuk meg tehát ilyenekkel, még ha igen sokszor a kenyérgond rá is vinné őket. Ha azonban előmozdítjuk azt, hogy a népnek azt a rétegét, amely művészettel foglalkozik, segítjük, produktumait a városba visszük, vagy külföldi kiállításokat rendezünk belőlük, – az Iparművészeti Társulat, a Külkereskedelmi Hivatal, vagy más hasonló kitűnő szervezet útján – akkor jó irányba tereljük a művészetüket. Szövetkezetek, műhelyek alakításával a nagyvárosok, a főváros igazi, hiteles.

szép magyar népművészeti tárgyakhoz jut és a népen is segítünk. Halason, a Mátrában, ahol már megszervezték, igen lényeges kereseti forrása a népnek és valóban nemes szociális munka. A hatóságok más vidékeken is gyümölcsözően megszervezhetnék a különböző iparművészeti alkotásoknak az értékesítését.

A magyar művészetnek és az egész művészi törődésünknek alap gondolata az, hogy vele a magyar lelket, kultúrát, a magyar múltat és a jövőt egyaránt szolgáljuk és védjük.